

Analyse, et verktøy i skriveprosessen

Verktøyprogrammet Analyse benyttet i forbindelse med begrepsforståelse for språklige minoriteter ved Gjøvik videregående skole, avd Tranberg, 2002-2004 Analyse er et verktøy til hjelp i skriveprosessen. Det benyttes i kombinasjon med retteprogrammet i Word. Programmet er utarbeidet ved Hellerud vgs i Oslo.

Forfatter: Eva Engenes, Øverby kompetansesenter, Gjøvik

Innledning.

Gjøvik videregående skole, avdeling Tranberg, ble av Fylkesopplæringsjefen i Oppland og Statens utdanningskontor utpekt som fokusskole skoleåret 2002/2003. Fokusskolenes arbeidsområde fokuserer primært på undervisningsopplegg knyttet til språklige minoriteter. Skolen valgte å konsentrere seg om begrepsforståelse, først og fremst i naturfag og matematikk, i tillegg til norsk og samfunnsfag i studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag. Senere ble studieretning for salg og service inkludert. Det ble startet et valgfag i begrepsforståelse og opprettet en database for registrering av begreper som elevgruppen hadde vanskeligheter med. Dataprogrammet Analyse ble benyttet i prosessorientert skriveopplæring.

Ord, begreper og metakulturell kompetanse

Ca 10 % av elevene ved Tranberg videregående skole har et annet morsmål enn norsk. De fleste av disse elevene snakker et språk hjemme som det ikke undervises i på den videregående skole, og de mangler ofte referanser til norsk hverdagsliv og kultur. Selv om mange snakker norsk tilsynelatende flytende, dvs de mestrer dagliglivets norsk og den språklige ungdomskoden brukbart, har de ofte vansker med å beherske og forstå mer kompliserte tekster.

Disse problemene kommer med full tyngde allerede på grunnkurset, uavhengig av studieretning, men spesielt på kurs med økt krav til uttrykksform og argumentasjon. Mange tospråklige elever klarer seg svært godt, men en del opplever norsk og andre fag vanskelige og fullfører ikke videregående skole. En av hovedgrunnene til frafallet er grunnleggende mangler i kunnskap om språkets nyanser. Det kan med andre ord dreie seg om å ha eller ikke ha tilgang til en felles forståelse av hva ting betyr, dvs liten metakulturell forståelse og kompetanse. En mangel på elementær kjennskap til norsk barnekultur som enkle barnesanger, regler og rim, barnebokforfattere som Torbjørn Egner og Anne Cath. Vestly bidrar til å skape distanse mellom språklige minoriteter og elever med norske foreldre. Samtidig er det viktig å understreke at elevens erfaringer gjennom sitt eget språk og kultur har en styrke som ikke må undervurderes. Begreper som vi en gang har lært, er ikke knyttet til ett bestemt språk, men det er avgjørende for å tilegne seg et nytt språk på en tilfredsstillende måte.

Lise Iversen Kulbrandstad skrev innledningsvis i doktorgradsavhandlingen sin (En studie av fire ungdommers lesing av læreboktekster norsk (1998)) at hun er bekymret for minoritetspråklige elever i skolen.. I 1994 undersøkte hun barn i første klasse med både norsk som morsmål og barn med minoritetsbakgrunn. Elevene med norsk som morsmål svarte i gjennomsnitt korrekt på 97 % av ordene, mens minoritets elevene klarte 86 % av disse ordene når de ble presentert på morsmålet. Flere undersøkelser viser at økningen i ordforrådet fra barnet er sju til det er 15 år, er på knapt 3000 ord i året.

Minoritets elever kan ha færre assosiasjoner til mange fremmedord, og de trenger mer hjelp til å lære slike ord og begreper enn majoritets elever. Selv om de kan kjenne igjen mange fremmedord fra eget morsmål, har ikke alltid ordene samme betydning som på norsk. Fremmedord er også ofte sammensatte ord som det kan være vanskelig å forstå. Men hvis eleven kjenner betydningen av noen rotmorfemer (grunnord), noen prefikser (forstavelser) og noen

avledninger, kan de lettere finne fram til meningen med mange fremmedord. Det er helt nødvendig å ta fremmedordene alvorlig. Manglende forståelse av et enkelt ord, kan gjøre det vanskelig å løse oppgaver i for eksempel matematikk. Uten kjennskap til mange av disse ordene vil lesetempoet bli langsommere, og eleven skriver mange og unødvendige feil.

Analyse og minoritetsspråklige elever?

Høsten 2000 ble dataprogrammet Analyse introdusert på Tranberg videregående skole. I utgangspunktet var det ment å være et tilbud primært for elever med spesifikke lese- og skrivevansker. På grunn av Fokusskole-prosjektet fikk elever som hadde norsk som andrespråkundervisning, uavhengig av eventuelle tilleggsvansker, benytte Analyse i norsk og engelsk i skriveprosessen. Det viste seg tidlig at nettopp denne elevgruppen profitterte på å benytte et datakompenserende verktøy som Analyse. Mye tyder på at dette hjelpeverktøyet sammen med prosessorientert skriveopplæring kan fremme norskkunnskapen. Det å "vaske" tekstene sine for elementære grammatiske feil og skrivefeil, og samtidig få tilbakemeldinger i forhold til skriveferdighetene sine på ord, setnings- og avsnittsnivå av faglærer, ble opplevd som meningsfylt og motiverende for de fleste. Tospråklige elever kan tilegne seg nyansene i det norske språket og bli bedre til både å lese og skrive gjennom en prosessorientert skriveprosess med bruk av tekstbehandling, retteprogram i Word og Analyse.

Analyse er laget slik at det skal være lettere å se sine egne feil og svakheter i teksten en skriver. Det anbefales derfor brukt i all undervisning (både i språkfag og i prosjektarbeid) for å lære elever å se kritisk på sine egne tekster. Analyse kan brukes i begrepskunnskap/-trening generelt og i engelsk, norsk og norsk som andrespråk (NOA) spesielt. Programmet er godkjent til bruk av departementet til eksamen i norsk og NOA for elever som har spesifikke språkvansker. Normalt kan ikke språklige minoriteter benytte programmet til eksamen, men det er selve arbeidsprosessen i løpet av skoleåret som er viktigst. Bare de som av spesielle faglige grunner har behov for et tilpasset opplegg, skal følge NOA over lengre tid. Det å fullføre videregående opplæring, integrert i ordinære grupper og klasser er målet for stadig flere språklige minoriteter. Dagens krav til differensiering av undervisningen, integrering og spredning av elevenes kunnskapsnivå er store.

Analyse er i stadig utvikling. På Hellerud videregående skoles hjemmesider gis det mer informasjon og gode råd. Programmet er relativt lett å lære, men det kreves tid for å utnytte det optimalt. Mye tyder på at det egner seg spesielt godt i forhold til voksne elever som tidligere har slitt på skolen og opplevd nederlag, og som gjennom Analyse får økt selvtillit, bedre ordforråd og får god mestringsfølelse. I Oppland Fylke er Analyse benyttet på flere videregående skoler, Gjøvik Tekniske Fagskole og OPUS (Opplæring og utvikingssenter for voksne).

Konklusjon

Minoritets elever starter på videregående skole på grunnkurset med handikap i forhold til majoritets elevers språkferdighet og erfaringer. På en eller annen måte må de ta igjen dette forspranget, og skal de lykkes, må de ha en raskere progresjon enn majoritets elever. Blant annet handler dette om å finne kompenserende strategier for at de skal kunne utvide ordforrådet sitt. Elever med en minoritetsspråklig bakgrunn som har benyttet Analyse over tid, og som er faglig motiverte, kan vise til en betydelig forbedring i stilskriving. Likeledes viser det seg at elever som har vært ivrige til å bruke Analyse i skriveprosessen, også har vært aktive deltakere i valgfaget Begrepsforståelse. For øvrig ønsker jeg å informere om at høsten 2004 startet Lena videregående skole et skriveprosjekt for grunnkurselever. "Analyse og prosesskriving" er et valgfag både for minoritetsspråklige elever og elever med spesifikke lese- og skrivevansker.